

'Dünya, okumamız gereken bir kitaptır'

"Gezgin, Kule ve **Kitapkurdu**", Alberto Manguel'in, bir okur olarak okurluğun kitabını yeniden yazdığı denemelerinin toplamı. Binlerce yıl öncesinden bugüne, okurlukla ilgili yaratılmış metaforlar üzerinden bir okuyazar haritası çıkarma uğraşına giriyor Manguel **kitapta**.

ERAY AK

erayak@cumhuriyet.com.tr

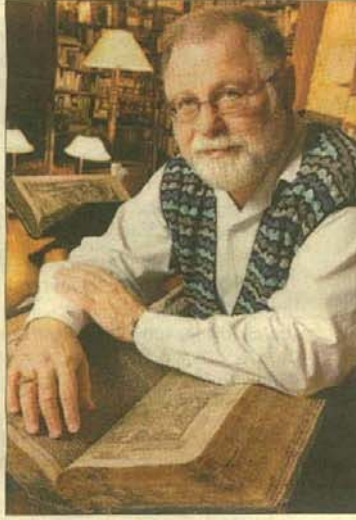
Heidegger, "Dil varlığın evdir," derken, insanın algı dünyasından süzerek ortaya çıkardığı, ürettiği, bir anlamda yarattığı iletişim şeklinin, onu yaşamı boyunca çevreyi kuşatacak, yaşama onunla bakmasını sağlayacak en önemli unsur olduğunu anlatmaya çalışıyordu şüphesiz.

Ne ki ömür evde tüketilmiyor. İnsan ya da Heidegger'in andığı gibi "varlık" bir şekilde hareket etme, yola revan olma dürtüsünü içinde hep barındırıyor. Nasıl yemek ya da içmekten bir ihtiyaç dahilinde söz ediyorsak; insanın bu gezme, yola revan olma, yol alma halinden de pek tabii bir ihtiyaç olarak söz etmemek imkansız. Bahsedilen "yol" ile kasıt tabii ki dilsel bir evre. Evet, dil yapılabilecekler için ilk adım ancak bir adım sonrası hep vardır ve metafor tam bu noktada, tam da böyle bir ihtiyaçla doğar. Bir diğer anlamıyla ise dil, fonksiyonel olarak pek çok unsurun temeli aynı zamanda yine pek çok şey için yolun başı, yola revan olmanın yeter şartı, yolda kalabilmenin olmazsa olmazı. Ancak yolda ilerleyebilmek için yine dilin kendinden insan zekâsı sayesinde ve yine insan ihtiyaçları doğrultusunda "yaratılmış" metaforlar gereksinim alanımızın içine girer.

"METAFOR OLARAK OKUR"

Bu konuda Alberto Manguel'e kulak verelim bir de...

"Dünyayı anlamak veya anlamaya çalışmak için deneyimleri dile aktarmak yeterli olmaz," diyor Manguel keskin sayılabilecek bir ifadeyle. "Dil yalnızca deneyimlerimizin yüzeyine göz atmakla yetinir ve hem konuşan ya da yazanın düşünen zekâsına hem de dinleyen ya da okuyanın yaratıcı zekâsına bağlı yarım yamalak ve belirsiz işaretleri, ortak olduğu varsayılan bilindik şifrelerle bir kişiden diğerine ak-

Manguel'in 'okurluk kariyeri', henüz on altı yaşındayken gözleri görmeyen Borges'e **kitap** okuyarak başlıyor.

tarır," diye de devam ediyor. Sonuç olarak da, "Karşılıklı birbirini anlama olanaklarını pekiştirmek ve daha geniş anlam alanı yaratmak için dil sonuçta, dilin doğrudan iletişim kurma yetersizliğinin itirafı olan metaforlara başvurur," diyerek bir anlamda kendi görüşleri doğrultusunda meseleye noktayı koyuyor.

Bu kısa alıntı, Alberto Manguel'in Türkçeye Dilek Şendil tarafından henüz çevrilmiş kitabı **Gezgin, Kule ve Kitapkurdu**'dan... Kitabın altbaşlığı ise 'Metafor Olarak Okur'.

Kitap, daha adıyla çok şey anlatıyor aslında okuruna. Manguel, dilin bir adım sonrası olan metaforlar evrenine yoğunlaşarak **kitapta** ve metaforlar bağlamında odaklandığı nokta ise Manguel'in kendisini tanımamıza neden olan konularla ilişkilendiriyor; okurluk ve okurluğun yazıya dökülmüş haliyle...

Okurluğun bir metafor olarak dile nasıl yerleştiği, sonrasında nasıl çeşitlenip genişlediği, antik metinlerden modern araçlara kadar okurluğun hangi yollardan geçtiği ve bu geçişlerde üzerine başka ne

gibi nitelikler üstlendiği üzerine duruyor Manguel kitabında. Bunu yaparken ise tüm yazdıklarının zeminine felsefe taşları düşüyor. Yani Manguel bir yandan düşünür okurluk ve kendi okurluğu üzerine bir yandan da bu okurluğu oluşturan metinleri, fikirleri doğrultusunda cımbız cimbez eşeliyor. Her şeyin temelinde de insanın, "dünyanın yüklerinden meydana geldiğini düşünen tek tür" olduğu savını yerleştiriyor. Buna paralel okuyazar toplumların insanla evren arasındaki ilişkiyi adlandırmak adına geliştirdikleri temel metaforlardan; "dünya okumamız gereken bir **kitaptır**" sözü ışığında yolculuğuna başlıyor.

OKURLUK KARIYERİ

Ashında Manguel'in çıktığı bu yolculuk bir başka yolculuğun devamı niteliğinde. **Gezgin, Kule ve Kitapkurdu**'nun öncülü, yazarın ilk **kitaplarından** biri; Okumanın Tarihi.

Çok kimsenin bildiği gibi Manguel'in şu an şahıkalardan dolaşan "okurluk kariyeri", henüz on altı yaşındayken gözleri görmeyen Borges'e **kitap** okuyarak başlıyor. O günden bugüne geçen zaman içinde de tam beş dilde okuyup, yazıp, çevirerek dünyanın farklı coğrafyalarında bu okurluk kariyerini sürdürüyor. Okumanın Tarihi'nde Manguel, Borges'in başucundaki **kitaplardan** çıkıp bulunmuş en eski kil tabletler ve CD'lere, **kitap** okumak üzere tasarlanmış yataklardan dünyanın en zengin ve etkileyici kütüphanelerine dek uzanan "okurluk" üzerine bir yolculuğa çıkarmış okurunu. Ancak bu kitabında itiraf ettiği üzere Okumanın Tarihi'nin bir eksikliği var. Eksiklik de değil aslında, sadece üzerine yeterince gidilmemiş bir takım meseleleri...

"Okumanın Tarihi'nde, birkaç sayfayı, edindiğimiz hünerle -yani okumakla, okur olabilmekte- ilişkili metaforları irdelemeye ayırmıştım," diyor Manguel. Devamında ise "En yaygın olanlardan bazılarının izini sürmeye çalışmış, ama konunun daha derinlemesine araştırılmayı hak ettiğini anlamıştım," diye yüzölçüm belirtiyor. **Gezgin, Kule ve Kitapkurdu**'nun da işte "bu memnuniyetsizlik sonucu" olarak ortaya çıktığını söylüyor. Manguel'in deyimleriyle bu "iz sürme" çalışması, okuyazarlık

bağlamında konunun daha da derinlerine iniyor **Gezgin, Kule ve Kitapkurdu**'nda.

METAFORLAR ZİNCİRİ

'Bir Gezgin Olarak Okur', 'Fildişi Kulede Okur' ve '**Kitapkurdu**' başlıkları altında kutsal metinlerden hızını alarak, internet okurluğuna kadar getiriyor meseleyi. Başlıklardan da anlaşılacağı gibi bunlar, Manguel'in üzerine gittiği, altındaki aramaya çalıştığı, hikâyesini öğrenmek istediği metaforlar.

'Gezgin' metaforunun hem yazar hem de okur nezdinde hangi bağlamlarıyla ele alınıp metinlere hangi anlamları yüklediği ve okurun aslında içine girdiği her **kitapla** bir seyyahat farkı olmadan dolaşmaya çıktığı giriyor Manguel'in gündemine. 'Fildişi Kule' metaforuyla ise hemen yukarıda bahsedilen seyahatin gerçekleşebilmesi için aslında tefekküre ihtiyaç duyulduğu ve kulenin de buna hizmet ettiği anlatılmaya çalışılıyor. Dahası, olumsuz anlamlarıyla bugün hemen tüm dillerde kendine yer etmiş de bu kullanım, bunun aslında dünyayı "görmek" adına önemli bir yerde durduğundan bahsediliyor. '**Kitapkurdu**' metaforu da hem olumlu hem de olumsuz çağrışımlarıyla dile dolanan hangi yönlerinin olduğu ve "**Kitapkurdu**" olan birinin, **Kitaplarla** ilgisi olmayanlarca nasıl "**kitap** manyağı" olarak farklı bir niteliğe büründürüldüğü bağlamlarıyla ele alınıyor.

Yani bir anlamda insanların **kitaplar** ve okuyazarlık ile kurduğu ve ucu binyıllar öncesine dayanan ilişkiyi, yine insanların bu ilişki üzerine yaratıkları metaforlar zinciri üzerinden okuyor Manguel. Çok kısa olarak yukarıda ana hatlarını vermeye çalıştığım Manguel'in bu metaforları ele alış şekli ise tam da **kitaplarla** yolculuk fikrine yakışacak türden... Farklı tutumların okuyazarlık ve **kitaplar** üzerine yarattıkları dünyalara dayanan ve bu tutumların doğruluğu metinlere uzanan bir harita çıkarma fikriyle hareket ediyor yazar **kitap** boyunca.

Bu haritanın üzerindeki şehirlerin başlıcaları ise **kitaplarla** aklını yitirmiş Don Quijote; Cennet, Cehennem ve Araf üzerinden bir hac yolcusu olarak nitelenen Dante; duyduklarıyla dünyayı yıkılan ancak fildişi kulesinden çıkma cesaretini de aramayı ihmal etmeyen Hamlet ve okuduğu romanlar nedeniyle gerçek hayatını da bir romana dönüştürmek isteyen Emma Bovary... Harita üzerinde yolunu kaybettiğimize bakmak için de Gilgamiş Destanı'ndan kutsal **kitaplara** dek uzanan geniş bir pusula yerleştirmiş yazar.

Gezgin, Kule ve Kitapkurdu; ele aldığı konuların ağırlığı düşünülürken "in-cecik", hepi topu yüz sayfadan meydana gelmiş bir **kitap**. Ancak bu, Manguel'in en ince kitabı olmasına karşın derinliğinden hiçbir şey kaybetmiyor. Okumak üzerine düşünen herkesi, işledikleri fiile karşı bir anlamda saygı duruşuna çağırıyor. Bir okur olarak Manguel, okurluğun kitabını yeniden yazıyor. ■

Gezgin, Kule ve Kitapkurdu-Metafor Olarak Okur / Alberto Manguel / Çeviren: Dilek Şendil / Yapı Kredi Yayınları / 108 s.